

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף נט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

סגולות לעשירות

מבואר בגמ' שלימד רבא את בני מחוזא, כבדו את נשותיכם כדי שתעשירו. וזכר זה למדו מיסודו מדברי התורה אצל אברהם אבינו שאין הברכה מצויה בביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנאמר "ולאברם הטיב בעבורה" (בראשית יב, טו). החתם סופר בביאורו לתורה (חומש תורת משה בפרשת נשא) הביא את דברי רש"י שביאר, מה ענין שנסמכה פרשת סוטה לדין מתנות כהונה. מבאר רש"י, שאם אדם אינו נזהר לתת את המתנות לכהן, סופו שיצטרך להגיע לכהן כדי להשקות את אשתו מים מרים.

מקשה החת"ס שדבר זה הוא פלא מהנהגת האנשים, איך יתכן שאדם מעביר את מתנות הכהונה אצלו, בעוד שכולם יודעים את הגמ' במסכת ברכות (סג, א) שזהירות במתנות כהונה, זו סגולה בדוקה לעשירות, ופי ימנעו מסגולה הפורשת בתלמוד.

אומר החת"ס, מצאנו עוד סגולה לעשירות בתלמוד, אצלנו בסוגיא שאמר רבא לבני מחוזא, המכבד את אשתו נעשה עשיר. אומר החת"ס, אמת, כולם מחפשים סגולה לעשירות, זה סומך על סגולה זו וזה סומך על סגולה אחרת. לפיכך יש אדם שכיבד את אשתו וסמך על סגולה זו, ובעקבות כך נמנע ולא הקפיד על מתנות כהונה. ע"ז ביאר רש"י אם נמנע אתה מלהביא מתנות כהונה, סופך שתצטרך את הכהן לצורך פרשת סוטה.

לפי"ז מבאר החת"ס את דברי הגמ' בתחילת מסכת סוטה. מבואר שם, כאשר אשה נחשדה בזנות, נקראת בפי התורה "סוטה", אף שלא ברור שעשתה את המעשה הרע. כל פרשת סוטה נכתבה על מצב של ספק, ומעתה צריך להביא לבית המקדש כדי שהמים המרים שנמחק עליהם שם המפורש מפרשת סוטה, יבדקו אותה.

לאורך המסכת נלמדים ההלכות התלויות בנסיבות הגורמות לבדיקת המים או אי בדיקת המים. הלכות רבות נאמרו מתי האשה שותה ומתי לא וכד'. אחת מההלכות שנזכרים שם (כח, א), שכאשר האיש אינו מנוקה מן העוון אין המים בודקים את האשה. אם כך, שואלים הרבה מן האחרונים, לאחר שאמר ר"ל שזיווג של אדם הוא לפי מעשיו (מוטה ב, א), וביאר רש"י, שהקב"ה מתאים לצדיק צנועה ולרשע פרוצה, א"כ כלפי מה אמרו שהמים בודקים את האשה, צדיק וצנועה לא יחשוד בה ולא יקנא וכו'. ואם הוא פרוץ, אף אם אמנם יקנא לה, היות והוא פרוץ אינו מנוקה מעוון, הרי למדנו שאין המים בודקים את האשה בכה"ג שהאיש פרוץ. הרבה תירוצים נאמרו בסוגיא זו.

עמבאר החת"ס ע"פ יסוד דבריו, אמר ר"ל מזווגין זיווגו של אדם לפי מעשיו, פרוצה לרשע - עונו, שלא הפריש מתנות כהונה, ולכך צריך להגיע לכהן. על עוון הזה לא אמרו שאין המים בודקים. רק על עוון פריצות אמרו שאין המים בודקים. ואותו אדם רשע שלא הקפיד על נתינת מתנות כהונה, עתה צריך להגיע לכהן לפרשת סוטה.

לפי דברי החת"ס דייקנו בעיונים על הדף בתחילת מסכת סוטה, שאפשר לכך רש"י דקדק בלשונו הטהור, וכתב "לצדיק צנועה ולפרוץ רשע", לכאורה בדבריו אין משקל מדויק, ההפך מפרוץ זה צנועה. ההפך מרשע זה צדיק. מדוע לא כתב רש"י פרוץ לפרוזה, אלא כתב "רשע" לפרוזה. ע"פ דברי החת"ס זה מדוקדק, היות ועונו לא בפריצות אלא חוסר מתנות כהונה.

שורש המעשה בתנורו של עכנאי

כמבואר בדברי הגמ' נחלקו ר"א ורבנן בתנור העשוי מחוליות חלולות וחלקיו דבוקים ע"י חול. הביא ר"א לשיטתו מעץ החרוב, מאמת המים, מקירות בית המדרש, ואף יצאה בת קול כדבריו. אך הכרעו החכמים ע"פ רוב, כי קבעה התורה "אחרי רבים להטות". בכ"ז הכרעו ע"פ חכמים. עד שאמר אליהו הנביא לרבי נתן שאמר הקב"ה ניצחוני בני. מה היה כאן בכל המעשה, ומה כוונת אליהו הנביא.

החינוך (מצוה תצו) ייסד בעקרי הדת והאמונה, ונביאו כמעט כלשונו. לפי שדעות בני האדם חלוקין זה מזה לא ישתו לעולם הרבה דעות בדברים, ויודע אדון הכל ברוך הוא שאילו תהיה כוונת כתובי התורה מסורה ביד כל אחד ואחד מבני אדם איש איש כפי ששלו, ויפרש כל אחד מהם דברי התורה כפי שירצה המחלוקת בישראל במשמעות המצוות, ותעשה התורה ככמה תורת, על כן אלקינו שהוא אדון כל החכמות השלמים תורתנו תורת אמת עם המצוה הזאת שצונו להתנהג בה על פי הפירוש האמתי המקובל לחכמינו הקדמונים עליהם השלום. ובכל דור ודור גם כן שנשמע אל החכמים הנמצאים שקבלו דבריהם ושתו מים מספריהם ויגעו כמה יגיעות נכונים ובלילות להבין עומק מליהם ופליאות דעותיהם, ועם ההסכמה הזאת נכיון אל דרך האמת בידעת התורה, וזולת זה אם נתפתה אחר מחשבותינו ועניות דעתנו לא נצלה לכל. ועל דרך האמת והשבח הגדול בזאת המצוה אמרו זכרונם לברכה לא תסור ממנו ימין ושמאל, אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין לא תסור ממצותם, כלומר שאפילו יהיו הם טועים בדבר אחד מן הדברים אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל נעשה כטעותם, וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו שבוזה יהיה חורבן

הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי. ומפני ענינים אלה נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל, ונצטוו גם כן שיהיו לעולם כת מועטת מן החכמים כפופה לכת המרובין מן השורש הזה, וכמו שכתבתי שם במצות להטות אחרי רבים.

והביא את מעשה תנורו של עכנאי, וביאר בדברי אליהו הנביא לרבי נתן, במחלוקת הזה שהיה לרבי אליעזר עם חבריו האמת היה כרבי אליעזר וכדברי הבת קול שהכריעה כמותו, ואף על פי שהיה האמת אתו בזה, ביתרון פלפולו על חבריו לא ירדו לסוף דעתו ולא רצו להודות לדבריו אפילו אחר בת קול, והביאו ראיה מן הדין הקבוע בתורה שצויתנו ללכת אחרי הרבים לעולם בין יאמרו אמת או אפילו טועים, ועל זה השיב הבורא ברוך הוא נצחוני בני, כלומר אחר שהם נוטים מדרך האמת שרבי אליעזר הוא היה מכיון בזה את האמת ולא הם, והם באים עליו מכח מצות התורה שצויתים לשמוע אל הרוב לעולם, אם כן על כל פנים יש להודות בפעם הזאת כדבריהם שתהיה האמת נעדרת, והרי זה כאילו בעל האמת נצחו.

נושא היום: מלבין פני חברו. אונאת דברים. כבוד אשתו. תנורו של עכנאי. גרית.

אמר רבה בר בר חנה בשם רי"ח, נח לאדם שיבא על ספק אשת איש ואל ילבין פני חברו ברבים. **למדו מדרשתו של רבא** שאמר דוד המלך לאלו שלעגו עליו שנשא את בת שבע, הבא על א"א חייב חנק ויש לו חלק לעולם הבא, אולם המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא.

אמר רב זוטרא בשם רב, או רב חנא בר ביזנא בשם ר"ש חסידא, או רי"ח בשם רשב"י, נח לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. **ולמדו** מתמר שהוציאוהו לבית השריפה ולא אמרה שהרה היא ליהודה.

אמר רב חנינא בריה דרב אידי, "ולא תנונו איש עמיתו" מי שאיתך בתורה ובמצוות. **אמר רב** יהא זהיר באונאת אשתו מחמת שדמעתה מצויה פרענות הבאה על אונאתה קרובה לבא. **אמר ר"א** מיום שנחרב ביהמ"ק, ננעלי שערי תפילה שנאמר "גם כי אזעק ואשועו שמת תפילתי". **אך שערי דמעות** לא ננעלו שנאמר "אל דמעתי אל תחרש". (ע' רש"י ומרשה"א).

אמר רב כל ההולך בעצת אשתו נופל בגהינם ולמדו מאחאב שהלך בעצת איזבל אשתו. **ומה שאמרו** תתכופף לשמוע דברי אשתך, או בדברים הקשורים לעניני הבית, או בדברים שאינם קשורים לתורה ומצוות.

אמר רב חסדא כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה, היינו חוץ מהצועק לד' על דבר שהנוהו. **אמר רבי אליעזר** על כל עבירות הקב"ה נפרע מהאדם ע"י שליח חוץ מאונאה שנפרע מאדם בעצמו. ולמדו "הנה ד' נצב על חומת אנך ובידו אנך".

אמר רבי אבהו ג' עבירות חמורות הקב"ה נפרע מהעובר עליהם ואינם נסתרים מאחורי הפרגוד, א. אונאה. ב. גזל. ג. ע"ז.

אמר רבי יהודה לעולם יהא מצוי תבואה בביתו של אדם, כדי שישורר השלום. **ואמר ר"פ** כמו שאמרו שנגמרים השעורים בכד המריבה מבקשת להיכנס. **אמר רב חנינא בר פפא** יהא זהיר בתבואה שנעשו ישראל דלים מחמת חסרון התבואה.

אמר רבי הלבו לעולם יהא זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בביתו אלא בשביל אשתו **ולמדו** מאברהם אבינו שנאמר "ולאברם היטב בעבורה". **זהו אמר רבא** לבני מחוזא כבדו את נשותיכם, וכך תעשירו.

מעשה ב"תנורו של עכנאי", תנור העשוי מחוליות חלולות ודבוק בחול בין החליות. **דעת ר"א**, וטור היות ומגדר ככלי אדמה וכלי גללים שאינם מקבילים **לדעת רבנן**, היות ושורשיו של התנור חרט, מקבל טומאה כדין כלי חרט. **תנור זה קראו** "תנור של עכנאי" מלשון נחש, שסובבהו בהרבה הלכות עד שטימאו חכמים את כל הטהרות שטיהר ר"א על פי שיטתו. **ביקש ר"א** מחרוב שיוכיח, מאמת המים שתוכיח, מכותלי בית המדרש שיוכיחו וכן השמים שיוכיחו **ויצאה בת קול** כדברי ר"א. **אמרו חכמים** לא בשמים היא מאתן שניתנה תורה בסיני אין אנו משגיחים בבית קול וכבר כתבת בתורתך **"אחרי רבים להטות"**. **אמר אליהו לרבי נתן** הקב"ה ישב וחיך ואמר ניצחוני בני.

באותו היום הביאו את כל הטהרות שטיהר ר"א באותו תנור ושרפום באש ופסקו הלכה שלא כדבריו. **ונידו את ר"א** (ע' רש"י ובראשונים). **אמר ר"ע** אני אלך להדוין שאם ילך מי שאינו הגון יוכל להחריב את העולם. לבש ר"ע שחורים וכו' **וכאשר הבין ר"א** קרע בגדיו חלץ מנעליו וישב ע"ג קרקע **זלנו עיניו דמעות** ולקה העולם בשליש חיטה, שעורה וזיתים. **וני"א** שאף התקלקל הבצק שבידי הנשים. **באותו היום** כל מקום שנתן ר"א עיניו בו נשרף. ואף ר"ג ישב בספינה עמד עליו נחשול לטובעו **התפפל ר"ג** שלא לכבדו ולא לכבוד בית אבא אלא שלא תרבה מחלוקת בישראל, ונרדע הים מזעפו. **אשתו של ר"א** "אמא שלום", היתה אחותו של ר"ג, הקפידה שר"א לא יפול על פניו בתפילה, ר"ח אחד טעתה בין מלא לחסר (ע' רש"י ומרשה"א), **או** שהיתה טרודה במצוות צדקה, **ור"א נפל על פניו**, אמרה לו קום כבר קטלת את ר"ג, באותה שעה יצא כרוז שר"ג נפטר, **שאל אותה ר"א איך ידעת**, אמר לו מקובלני מבית אבא שכל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה.

המאנה את הבר עובר בר לאוני: **א**. "יגור לא תונה". **ב**. "לא תנונו אותו". **ג**. "ולא תנונו איש את עמיתו". **לסכנא אף הזוחקו** לפרוע הלואה עובר בר לאוני: **א**. "ולא תלחצנו". **ב**. "יגור לא תלחץ". **ג**. "ולא תהיה לו כנושה". **אמר רבי אליעזר** מפני הזחירה תורה בלו' מקומות או במו' מקומות (ע' תוס' וישט"מ"ק) על הגר, היות וסורו רע שמא יחזור בו. "יגור לא תונה ולא תלחצנו **כי גרים הייתם** בארץ מצרים" **רבי נתן אומר** מום שבך אל תאמר לחברך.